

1

Een paar lijnen van veranderingen die gaande zijn

- 8 { 1. Rechten voor de natuur
2. Bewustzijn als wel of niet aanwezig in de hele natuur, een nieuwe idee van lichaam én geest.
- 9 { 3. Eenheid die gezocht en gevonden kan worden met de natuur
4. Relaties die ontwikkeld kunnen worden met de natuur

En binnen deze vier benaderingen speelt voortdurend het onderscheid tussen Prometisch en/of Orfisch denken en handelen.

Maieutiek_2024_Isis

2

2

We zien alleen wat het paradigma toelaat

Het common sense idee was dat papagaaien in een beloningssysteem taal kopieerden (imitatie) van mensen.

Maar op Instagram deelt Jane Goodall een ervaring met een African gray papagaai die -opgevoed in huis- speelt met elektrische speeltjes die bewegen als hij op een knopje drukt.

Dan gaat een ander huisdier (leguaan) dood en als deze op de grond wordt gelegd door de huilende eigenaar, komt de papagaai aanvliegen en zegt: “try a new battery’. Is dit intelligent gedrag?

- <https://www.instagram.com/reel/C3a2zgtKCuR/?igsh=MW9rZmlzaWp5ajhuMw==>

Maieutiek_2024_Isis

3

Oude en nieuwe verbindingen met de natuur

- Er is nu -ook vanuit de wetenschap- grote aandacht voor Inheemse rituelen van de Wicca tot Hopi van de Maya. Kennis en gebruiken van Sjamanen wordt serieus genomen.
- Hadot zelf waarschuwt voor naïef optimisme.
- We lezen in veranderende paradigma's ineens nieuwe dingen. Wist u bijvoorbeeld dat Darwin over dromende dieren schrijft als onvrijwillige poëtische creaties? (Peña Guzman blz. 197)
- Maar als wij onszelf (terug) transformeren tot natuur, verdwijnt dan ook onze specifiek menselijke verantwoordelijkheid?

Maieutiek_2024_Isis

4

Bomen communiceren Wohlleben?

- Wohlleben zegt: 'Ik antropomorfiseer, maar we hebben alleen mensentaal om deze gevonden verbindingen uit te leggen, dus of we nu chemische notaties gebruiken of 'voeden' en 'waarschuwen' in beide gevallen vertalen mensen wat daar gebeurt in menselijke begrippen.

https://www.youtube.com/watch?v=DUqEB_tGHtw

Maieutiek_2024_Isis

5

Veranderende menselijke moraal als noodzaak

- Volgens Hans Jonas (1903-1993) hebben we door technische vermogens de noodzaak bereikt onze menselijke verantwoordelijkheid uit te breiden tot een soort 'Fernverantwortung'. En de categorische imperatief van Kant moeten we opnieuw formuleren als volgt: 'handel zo dat de gevolgen van uw doen verenigbaar zijn met een menswaardig bestaan in de toekomst, wat betekent: verenigbaar met het recht van de mensen om voor onbepaalde tijd verder te kunnen leven'9. (uit Het principe verantwoordelijkheid 1979)
- 'Men heeft ieder antropomorfisme zo grondig uit het natuurbegrip geweerd, dat zelfs de mens niet meer antropomorf mag worden of dat hij enkel nog een toeval van de natuur mag wezen...'8.

Maieutiek_2024_Isis

6

Moraal als aanwezig in de natuur

- Wohlleben en Kimmerer zien een ervaringsrelatie van zorgen en verzorgd worden, van dankbaarheid en uitwisseling niet alleen tussen mensen en de rest van de natuur, maar ook binnen de niet antropomorfe natuur. De oude leeuw die wordt geholpen*, de samenwerkende en eerlijk delende aapjes*, de empathie tussen soorten.
- De gedachte ontstaat dan dat er én moraal én intelligentie is in de natuur. Bij dieren, maar wellicht ook bij bomen en schimmels. De vraag is hoe moeten we de mens in dit licht zien?
- * zie filmfragment bij bonusmateriaal

Maieutiek_2024_Isis

7

M. Gabriel (1980) De mens als dier (2023)

- Gabriel wil een vrije liberale ethiek die rekening houdt met een objectieve moraal waaruit wij mensen ethische waarden en normen vormen.
- Omdat de objectieve moraal volgens Gabriel alleen vast te stellen is door rationele mensen, is het uitsluitend menselijk om een moraal te hebben. Nadenken en daardoor groeien in moreel besef, is volgens Gabriel *antropogeen*, d.w.z. van menselijke oorsprong.
- Ethiek mag echter niet *antropocentrisch* zijn, met de mens als absolute norm.
- Dat bio-industrie moreel slecht is, is objectief vast te stellen volgens Gabriel. Gabriel gaat dus niet uit van een veranderend narratief of paradigma, maar van een steeds verder inkleuren van onze menselijke kennis en dus moraal over wat wij en anderen wezens nodig hebben.

Maieutiek_2024_Isis

8

Vibrant Matter theorieën

- Jane Bennett (1957) **Vibrant matter** in 2009. Een opzet voor nieuw denken over onszelf in de wereld als verantwoordelijke wezens in een netwerk van betrekkingen.
- Kimmerer (1953) schreef **Een vlecht van heilig gras**. Het is een boek van een vrouw die Potawatomi wortels heeft én wetenschappelijk is opgeleid tot plantkundige. Ze probeert die twee met elkaar te verbinden.
- M. Sheldrake (1987) beschrijft in **Verweven leven** onderzoek naar schimmels en mycelium en gaat daarin ook op zoek naar oude kennis die (nog) niet in het wetenschappelijke denken is opgenomen.
- Hoe lastig het is om deze nieuwe ideeën serieus te nemen beschrijft de review van Paul Verhaegen eerlijk. (<https://boekenblog.paulverhaeghe.com/merlin-sheldrake/>)
- Wat ze beschrijven als nieuw paradigma is een non-duale werkelijkheid waarin wij deel zijn van- en bestaan uit- complexe netwerken.

Maieutiek_2024_Isis

9

Tim Ingold dwelling en het probleem van taal

- Iemand die ook al jaren bezig is met deze nieuwe manier van kijken is Tim Ingold (1948).
  - Hij begint als antropoloog, maar onderstaande lezing begint met dat hij uitlegt dat hij niet van het woord expert houdt omdat hij geen expert is maar lerende en een denker. Zo ziet hij ons mensen als onderweg én in interactie met anderen die ook onderweg zijn. Mensen, dieren, landschappen laten sporen achter waar volgende passanten in terechtkomen en zich toe moeten verhouden.
  - Dwelling (zijn of wonen) is net als zijn andere termen een poging tot het vinden van die nieuwe taal die nodig is om deze nieuwe houding te beschrijven. Taal die we hebben uit de onderwerping is dual en tijdloos. Ingold denkt daarentegen dat we in een voortdurende wisselwerking met onze omgeving bestaan. We vormen en worden gevormd. Dus zijn er overgangen en is er groei en verandering.
  - Ook hier speelt het probleem van eenheid met de natuur en de specifieke verantwoordelijkheid die hoort bij onze technische vermogens.
- https://www.youtube.com/watch?v=RY4Vw_IT-x0

Maieutiek_2024_Isis

10

Funghi en filosofie Merlin Sheldrake

- Filosofisch gezien is het duidelijk aan het worden dat we het concept individualiteit moeten herzien. Levend geboren zoogdieren zijn mogelijk dankzij tussenstappen van virussen in DNA. Verspreiding van funghi wordt soms gedaan door overname van andere levende soorten, dingen die objecten zijn worden verteerd en maken deel uit van de planten die daar groeien.
- Zelfs de term 'world wide wood' is nog te gemakkelijk verkeerd te gebruiken want we kijken dan naar de bomen als dragers van het web en schimmels als passieve bekabeling ervan, maar zo is het niet. Het gaat in holistische visies om de 'holes' waarin de connecties bijeenkomen en weer uiteengaan. De voormalige actoren worden nu consequenties van interacties en hun gedrag treedt weer in een netwerk in. Doel-middel relaties en denken zijn beide onderdeel van het proces, maar geen startpunt.

Maieutiek_2024_Isis

11

Relaties en netwerken en het subject perspectief dat verdwijnt

Individualisme en altruïsme moeten heroverwogen worden. Relaties zijn sterker met familie. Als je naar fungi kijkt snap je dat het overeind houden van de gemeenschap als lange termijn perspectief maakt dat altruïsme wellicht samenvalt met lange termijn egoïsme/zelfzorg.

Relaties is het nieuwe beeld. Alles is opgebouwd uit 'nesten' van samenwerkende onderdelen die elkaar soms versterken en soms niet. In het eigen lichaam, in onze ecosystemen is op elk niveau samenwerking én competitie in een bewegend verband. Dat maakt het dat we nadenken over hoe en hoeveel wij uit onze omgeving kunnen halen en wat we bijdragen aan het geheel.

'maybe plants are really farming us, giving us oxygen until we eventually expire and turn into mulch which they can consume' (tekst die rond gaat op internet)

Maieutiek_2024_Isis

12